تاریخ علم

تاریخ علم در اسلام و ایران به روایت دکتر علی‌اکبر ولایتی
(مروری بر گذشته - بخش ۱۷)

بیمارستان مرو: از کهن‌ترین بیمارستان‌های ایران

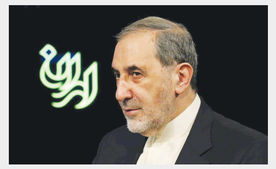

روزنامه «فرهیختگان»، پیش از این، در ستونی تحت عنوان «تاریخ علم در اسلام و ایران» به تبیین مباحث علمی و دقیق تاریخ این مبحث مهم و مطرح در مجامع علمی روز می‌پرداخت. بن‌مایه این رشته‌مقالات، اساسا مباحثی بود که دکتر علی‌اکبر ولایتی در برنامه تلویزیونی «ایران، از شبکه دوم سیما» بیان کرده و سپس، بنا به درخواست‌های متعدد اساتید، پژوهشگران و دانشجویان، جهت تبیین دقیق‌تر مباحث و ارائه مستندات این مطالب، برای چاپ در روزنامه، تنظیم کرده بودند. روزنامه «فرهیختگان» در پاسخ به درخواست‌های مکرر خوانندگان، مطابق گذشته به چاپ این مجموعه ادامه خواهد داد. البته به‌جهت اتصال و پیوستگی مباحث، پیش از شروع مباحث جدید، نگاه و مروری خواهیم داشت به مباحث گذشته که در همین ستون منتشر خواهد شد.

عصر سامانی عصر درخشش پزشکانی چون ابوعلی سینا، علی‌بن‌عباس اهوازی، ابوالحسن طبری، ابومنصور قمری، ابوسهل مسیحی، ابوبکر بُخاری و حکیم‌میسری بود که با آموختن طب سنتی ایرانی و بهره‌بردن از منابع طب یونانیان و عرب‌ها و چینی‌ها و هندیان چنان پیشرفت سترگی در دانش و فن پزشکی به‌دست آوردند که دانش پزشکی امروز نیز همچنان از نتایج آن بهره‌مند است.

شایسته است نگاهی داشته باشیم به خدمات علمی این اطبا و دانشمندان بزرگ تا از این رهگذر هم بر آگاهی‌مان از تاریخ علم در اسلام و ایران افزوده گردد و هم به الگوها و روش‌هایی توجه کنیم که آن تمدن عظیم بر پایه اینها استوار گشته بود.

نخست و پیش از هر چیز، خوب است به بیمارستان مرو در عصر سامانی نگاهی داشته باشیم؛ بیمارستانی که پس از بیمارستان زرنگ سیستان، دومین بیمارستان کهن ایران پس از اسلام است که درباره آن اسناد متقن و غیرقابل انکاری در دست داریم.

ابن بیطار (۶۴۶-ق) در کتاب الجامع لمفردات‌الادویه از زبان عیسی‌بن‌ماسه روایت می‌کند که «در بیمارستان مرو برای خارج‌کردن سودا از بدن بیمار حرمل [=اسفند] را مصرف می‌کردیم.» از این گفته دانسته می‌شود که در آن زمان، بیمارستانی در مرو فعالیت داشته که شاید از زمان ساسانیان در این شهر وجود داشته و در ضمن، چنین امکانی نیز متصور است که این بیمارستان در زمان هارون یا مأمون در این شهر تاسیس شده باشد. با این حال، سمجون به‌رغم نقل‌قول‌های بسیاری از ابن‌ماسه (بیش از ۴۰۰ بار، به‌صورت عیسی‌بن‌ماسه بصری یا بصری) از ذکر عبارت «در بیمارستان مرو» خودداری کرده است که شک ما را در اصیل‌بودن روایت ابن‌بیطار بیشتر می‌کند. اگر بخواهیم حضور ابن‌ماسه را در مرو به دوران خلافت مأمون (حکومت: ۲۱۸-۱۹۸ق)، هفتمین خلیفه عباسی، در آنجا (حدود ۲۰۴-۱۹۳ق) ارتباط دهیم، با نقل اخبار متوکل و معتز بالله (حکومت: ۲۵۵-۲۵۲ق)، سیزدهمین خلیفه دولت عباسی، از زبان ابن‌ماسه از قول یوحنا بن‌ماسویه سخنیت چندانی ندارد. به‌هرحال، نقل‌قول ابن‌بیطار درباره حضور ابن‌ماسه در بیمارستان مرو، به همان اندازه که ذیل تتبعات درباره ابن‌ماسه آمده، به‌عنوان تنها سند وجود بیمارستان در مرو نیز به‌کار رفته است.

سیداسماعیل جرجانی (۵۳۱-ق) در ذخیره خوارزمشاهی، چندین‌بار از تجربیات پزشکی خود در مرو یاد می‌کند که احتمال آن می‌رود که بعضی از آنها در بیمارستان مرو انجام گرفته باشد: «و من دیدم در مرو که خداوند مالیخولیا را بر پای عرق مدینی پدید آمد و مالیخولیا بدان زایل شد [...] و من در شهر مرو، مردی خردمند را دیدم کی او را درد سرونُ رنجه داشتی.»

زهرا فریدزادگان
روزنامه‌نگار

لازمه رشد فعالیت‌های پژوهشی در کشور، حمایت‌های هدفمند مالی از فعالیت‌های پژوهشی دانشجویان دکتری و اعضای هیات‌علمی دانشگاه‌ها است.

عصر انزوای پژوهش

عدم پایبندی شرکت‌ها، بانک‌ها و موسسات وابسته به دولت به اجرای تبصره ۹ قانون بودجه، پژوهش را به حاشیه می‌برد

در سال ۹۷ و تصویب و ابلاغ آیین‌نامه اجرایی بند (ط) تبصره ۹ ماده واحده قانون بودجه سال ۱۳۹۷ کل کشور در راستای سیاست‌های ابلاغ‌شده توسط ستاد راهبری اجرای نقشه جامع علمی، این امید به‌وجود آمد که از این پس شاهد فعالیت هدفمند پژوهشی دانشجویان دکتری و اساتید دانشگاه‌ها، توزیع متناسب بودجه‌های پژوهشی و همچنین انرژی‌گذاری بیشتر پژوهش‌های کاربردی در حوزه‌های مختلف کشور باشیم؛ اتفاقی که به گفته بسیاری از کارشناسان درصورت اجرای درست و صحیح آن، تحولات چشمگیری در حوزه پژوهش رخ خواهد داد و بازتاب آن در بخش‌های مختلف کشور نمایان خواهد شد.

مطابق تبصره (۹) بند (ط) قانون بودجه سال ۱۳۹۷ کل کشور، مقرر شد شرکت‌های سودده، بانک‌ها و موسسات انتفاعی وابسته به دولت مندرج در پیوست شماره (۳) این قانون، در اجرای تکالیف قانونی مربوط، حداقل ۴۰ درصد از هزینه امور پژوهشی خود مندرج در آن پیوست را در مقاطع سه‌ماهه به میزان ۲۵ درصد، به حساب خاصی نزد خزانه‌داری کل کشور واریز کنند تا در راستای حل مسائل و مشکلات خود ازطریق توافقنامه با دانشگاه‌ها و موسسات آموزش‌عالی و پژوهشی و جهاد دانشگاهی و در قالب طرح (پروژه)‌های تحقیقاتی دانش‌آموختگان تحصیلات تکمیلی غیرشاغل به مصرف برسانند.

خزانه‌داری کل کشور بدون رعایت مهلت مقرر در ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی این بند، حساب خاصی نزد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران برای واریز مبالغ موضوع این بند افتتاح و آن را به دبیرخانه شورای‌عالی علوم، تحقیقات و فناوری (عتف) اعلام کرده است.

همچنین در اجرای ماده (۵) آیین‌نامه اجرایی این بند، حساب جداگانه‌ای توسط خزانه‌داری کل کشور برای جهاد دانشگاهی نزد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران افتتاح شده است.

لازم به ذکر است جهاد دانشگاهی به‌عنوان یک نهاد عمومی غیردولتی هیچ‌گونه درآمد اختصاصی نداشته و درآمدهای ناشی از قراردادهای منعقدشده، به‌عنوان بخشی از درآمدهای نهاد تلقی می‌شود.

این مصوبه نیز در سال ۹۸ براساس بند ح تبصره ۹ لایحه بودجه سال ۹۸ کل کشور به تصویب رسید.

همچنین مقرر شد این مبالغ برای دانشگاه‌ها و موسسات آموزش‌عالی و پژوهشی و جهاد دانشگاهی مازاد بر درآمد اختصاصی پیش‌بینی شده آنها در این قانون محسوب و عینا پس از تبادل توافقنامه توسط آنها به سازمان برنامه‌وبودجه کشور و خزانه‌داری کل کشور، توسط خزانه‌داری کل کشور به موسسات آموزش‌عالی یا پژوهشی یا جهاد دانشگاهی طرف قرارداد برگشت داده شود، به‌طوری که تا پایان سال مالی کل مبلغ توافقنامه‌ها تسویه شده باشد.

ضمن اینکه اعتبارات موضوع این بند در دانشگاه‌ها و موسسات آموزشی و پژوهشی و فناوری و جهاد دانشگاهی به‌صورت امانی هزینه می‌شود و حداقل سهم قابل‌پرداخت به دانشجویان، پژوهشگران پسادکتری، دانش‌آموختگان پژوهشگر و نیروهای کارورز از مبلغ هر طرح (پروژه) ۶۰ درصد خواهد بود.

آیین‌نامه اجرایی این بند شامل سازوکارهای مربوط، چگونگی مصرف و سایر موارد به پیشنهاد سازمان برنامه‌وبودجه کشور و همکاری وزارتخانه‌های امور اقتصادی و دارایی، علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، صنعت، معدن و تجارت و جهاد کشاورزی به تصویب هیأت‌وزیران رسید.

بودجه ۹۷ و سهم موسسات در پژوهش

در بند (ط) تبصره ۹ گزارش تفریغ بودجه سال ۹۷ آمده است که هیات وزیران بنا به پیشنهاد سازمان برنامه‌وبودجه کشور با همکاری وزارتخانه امور اقتصادی و دارایی، علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، صنعت، معدن و تجارت و جهاد کشاورزی، آیین‌نامه اجرایی این بند را تصویب کرده که نشان از عدم رعایت مهلت زمانی مقرر در حکم این بند دارد. طبق جدول شماره (۱) مندرج در گزارش تفریغ بودجه سال ۹۷ تعداد شرکت‌های سودده بانک‌ها و موسسات انتفاعی وابسته به دولت، دستگاه‌های مشمول این بند ۲۰۳ شرکت عنوان شده است. ۱۶ شرکت نیز شرکت‌های سودده دارای هزینه امور پژوهشی صفر هستند و تعداد دستگاه‌های مشمول این بند ۱۸۷ دستگاه عنوان شده است که هزینه امور پژوهشی دستگاه‌های مشمول این بند در قانون، بازده هزار و ۳۵۰ میلیارد ریال پیش‌بینی شده بود. طبق قانون این موسسات باید ۴۰ درصد از این مبلغ یعنی حدود ۴ هزار و ۵۰۰ میلیارد ریال به خزانه کشور واریز شود. در سال ۹۷، مبلغ ۴۸۴ میلیارد و ۸۰۰ میلیون و ۱۴۲ هزار ریال توسط دستگاه‌های اجرایی مشمول به حساب مذکور واریز شده است که از ۱۸۷ دستگاه اجرایی مشمول این بند، ۱۸ دستگاه وجوه موردنظر را به‌طور کامل مطابق احکام این بند واریز کرده و ۱۶۹ دستگاه اجرایی احکام این بند را رعایت نکرده‌اند، که این موارد مبین عدم رعایت مفاد حکم این بند از تبصره ۹ است. مبالغ واریزی موضوع این بند، ازطریق سامانه تقاضا و عرضه پژوهش و فناوری (ساتع) مصرف شده است. سامانه مذکور توسط دبیرخانه شورای عالی علوم و تحقیقات و فناوری (عتف) طراحی شده و کلیه فرآیند ثبت نیاز، تقاضای تحقیقاتی، ارسال پروپوزال، بررسی و تایید آن، ثبت قرارداد پژوهشی و تایید آن و کلیه پرداخت‌های مرتبط با قراردادهای تایید شده در بستر آن اجرایی می‌شود. مبالغ قابل‌پرداخت به دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی بابت توافق‌نامه‌های منعقده نیز پس از تایید توسط دستگاه‌های اجرایی طرف قرارداد و دبیرخانه شورای عتف به سازمان برنامه‌وبودجه کشور اعلام و سازمان مذکور نیز فهرست مبالغ یادشده مازاد بر درآمدهای اختصاصی دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی محسوب شده است.

میزان و درصد مبالغ اختصاص داده شده توسط دستگاه‌های اجرایی موضوع تبصره ۹ قانون بودجه سال ۹۷

تعداد دستگاه‌های مشمول بند (ط) تبصره ۹	۴۰ درصد هزینه امور پژوهشی دستگاه‌ها (ریال)	مبلغ واریزی دستگاه‌های اجرایی به حساب خزانه (ریال)	درصد اختصاص یافته
۱۷۸	۴,۴۹۹,۶۳۲,۸۰۰,۰۰۰	۴۸۴,۸۰۰,۱۴۲,۱۵۰	۱۰

سهم دانشجویان و پژوهشگران از تبصره ۹

همان‌طور که گفته شد، در بند (ط) تبصره ۹ قانون بودجه آمده است که حداقل سهم قابل‌پرداخت به دانشجویان، پژوهشگران پسادکتری، دانش‌آموختگان پژوهشگر و نیروهای کارورز از مبلغ هر طرح (پروژه) ۶۰ درصد خواهد بود، این درحالی است که گزارش تفریغ بودجه نشان‌دهنده عدم رعایت این بند از قانون است. طبق جدول شماره (۵) گزارش تفریغ تبصره ۹ بودجه سال ۹۷ از مجموع مبلغ دریافتی‌ی دانشگاه صنعتی اراک، گیلان، صنعتی نوشیروان بابل، مازندران، رازی، فردوسی مشهد، هرمزگان و زنجان و دو پژوهشگاه نیرو و مواد و انرژی معادل ۵۸۸ میلیارد و ۸۶۱ میلیون و ۶۹۱ هزار ریال بوده است. از این میزان حداقل سهم قابل‌پرداخت به دانشجویان، پژوهشگران پسادکتری، دانش‌آموختگان پژوهشگر و نیروهای کارورز ۶۰ درصد بوده که جمعا معادل ۳۵۳ میلیارد و ۳۱۷ میلیون ریال برآورد شده است. عملکرد حداقل سهم قابل‌پرداخت و پرداخت‌شده به دانشجویان، پژوهشگران موسسه پژوهشی علوم و فناوری رنگ و پوشش و دانشگاه‌های شیراز، شهید باهنر کرمان، اصفهان، صنعتی اصفهان، بوعلی‌سینا، تهران، شهید بهشتی، صنعتی امیرکبیر و علم و صنعت ایران به دلایلی ازجمله واریز وجود در اواخر سال توسط خزانه‌داری کل کشور به حساب دستگاه‌های مذکور، سهم قابل‌پرداخت را از مبلغ هر طرح (پروژه) پرداخت نکرده‌اند. همچنین در اجرای مجوز فراز نهایی حکم این بند میزبر مصرف حداکثر ۱۰ درصد از مبلغ ۴۰ درصدی هزینه امور پژوهشی، ازطریق دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی وابسته به دستگاه‌های مشمول این بند، صرفا شرکت فناوری‌های پیشرفته ایران از این مجوز استفاده کرده است. دانشگاه صنعتی نوشیروانی بابل نیز مدارک و مستندات مثبت مربوط به نحوه حسابگری پرداخت و واریز وجه به حساب مجری پروژه‌های پژوهشی را ارائه نکرده که این، مبین عدم رعایت قوانین و مقررات مربوط است. به‌طور کلی در سال ۱۳۹۷، از مبلغ ۴ هزار میلیارد و ۴۹۹ میلیون ریال سهم شرکت‌ها، بانک‌ها و موسسات انتفاعی وابسته به دولت بابت ۴۰ درصد هزینه‌های پژوهشی، افزون بر ۴۸۴ میلیون ریال توسط دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط به حساب خزانه واریز یا توسط خزانه از حساب آنها برداشت شده است.

عملکرد حداقل سهم قابل پرداخت و پرداخت‌شده به دانشجویان، پژوهشگران پسادکتری در سال ۹۷ (ریال)

مبلغ دریافتی بابت اجرای طرح‌ها و پروژه‌ها و پایان‌نامه‌ها	دانشجویان، پژوهشگران پسادکتری دانش‌آموختگان پژوهشگر و نیروهای کارورز ۶۰درصد	مبلغ پرداختی به دانشجویان، پژوهشگران پسادکتری، دانش‌آموختگان پژوهشگر و نیروی کارورز
۵۸۸,۸۶۱,۶۹۱,۰۰۰	۳۵۳,۳۱۷,۰۱۴,۰۰۰	۵۸۷,۴۵۷,۹۳۲,۰۰۰

عملکرد حداقل سهم قابل پرداخت و پرداخت‌شده به دانشجویان، پژوهشگران پسادکتری در سال ۹۸ (ریال)

مبلغ دریافتی بابت اجرای طرح‌ها و پروژه‌ها و پایان‌نامه‌ها	دانشجویان، پژوهشگران پسادکتری، دانش‌آموختگان پژوهشگر و نیروهای کارورز ۶۰درصد	مبلغ پرداختی به دانشجویان، پژوهشگران پسادکتری، دانش‌آموختگان پژوهشگر و نیروی کارورز
۱۱۱,۲۴۵,۰۰۰,۰۰۰	۶۶,۸۷۲,۰۰۰,۰۰۰	۴۸,۸۴۱,۰۰۰,۰۰۰

ادامه در صفحه ۵

ادامه از صفحه ۴

عدم رعایت قانون در تفریغ بودجه ۹۸

در گزارش تفریغ بودجه سال ۹۸ اما موضوع تکالیف قانونی شرکت‌ها، بانک‌ها و موسسات انتفاعی وابسته به دولت در قالب بند (ج) تبصره ۹ قانون عنوان شده است. در اجرای تکالیف قانونی مربوط، این نهادها باید حداقل ۴۰ درصد از هزینه امور پژوهشی خود را در مقاطع سه‌ماهه به میزان ۲۵ درصد به حساب خاصی نزد خزانه‌داری کل کشور واریز کنند. در این بند آمده که درصورت واریز نشدن وجوه مربوط در موعد مقرر توسط هریک از شرکت‌ها، بانک‌ها و موسسات انتفاعی وابسته به دولت، به خزانه‌داری کل کشور، اجازه داده می‌شود راسا مبلغ مربوط را از حساب آنها نزد خزانه برداشت کرده و آن را به حساب خاص موضوع این بند واریز کند. براساس جدول شماره (۱) مندرج در گزارش تفریغ تبصره ۹ بودجه سال ۹۸، تعداد ۲۹۱ دستگاه مشمول اجرای بند (ج) تبصره ۹ بوده‌اند. در این جدول هزینه امور پژوهشی دستگاه‌های مشمول این بند در قانون معادل ۴ هزار و ۴۵۵ میلیارد و ۶۵ میلیون ریال پیش‌بینی شده که سهم ۴۰ درصدی هزینه امور پژوهشی دستگاه‌های مشمول این بند، رقمی معادل هزار و ۷۸۲ میلیارد و ۲۶ میلیون ریال برآورد شده است. در سال ۹۸ مبلغ یک هزار و ۲۷۳ میلیارد و ۴۳۶ میلیون ریال توسط دستگاه‌های اجرایی مشمول به حساب خزانه‌داری کشور نزد بانک مرکزی واریز یا توسط خزانه‌داری کل کشور از حساب دستگاه‌های مشمول برداشت و به حساب مذکور واریز شده است.

میزان و درصد مبالغ اختصاص داده شده توسط دستگاه‌های اجرایی موضوع تبصره ۹ قانون بودجه سال ۹۸

تعداد دستگاه‌های مشمول بند (ج) تبصره ۹	۴۰ درصد هزینه امور پژوهشی دستگاه‌ها (ریال)	مبلغ واریزی دستگاه‌های اجرایی به حساب خزانه (ریال)	درصد اختصاص یافته
۲۹۱	۱,۷۸۲,۰۲۶,۰۰۰,۰۰۰	۱,۲۷۳,۴۳۶,۰۰۰,۰۰۰	۷۱

کسری واریزی برخی موسسات و شرکت‌ها

از مجموع ۲۹۱ شرکت، بانک و موسسه وابسته به دولت مندرج در جدول شماره (۲) تبصره ۹، مجموع مبلغ ذکرشده برای هزینه امور پژوهشی در پیوست شماره ۲ قانون بودجه معادل ۴۴۵ میلیارد و ۵۳۵ میلیون ریال میزان مبلغ حداقل قابل‌واریز به حساب خزانه‌داری کل کشور در هر مقطع سه‌ماهه (۲۵ درصد) درج شده است.

همچنین مبلغ هزار و ۲۷۳ میلیارد و ۴۳۶ میلیون ریال نیز جمع مبالغ واریزی به خزانه یا برداشت‌شده توسط خزانه بوده است. میزان مانده واریزشده توسط ۲۹۱ شرکت، بانک و موسسه وابسته به دولت نیز ۵۰۸ میلیارد و ۵۹۱ میلیون تومان برآورد شده است. از میان ۲۹۱ شرکت موضوع جدول شماره (۲) تعداد ۱۳ دستگاه شامل شرکت آب و فاضلاب روستایی استان اردبیل، شرکت سهامی فولاد آذربایجان، صندوق توسعه صنایع دریایی، شرکت تولید نیروی برق بیستون، سازمان صنایع هوافضای نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، شرکت سهامی شهرک‌های صنعتی استان کرمانشاه، بانک کشاورزی ایران، صندوق بیمه محصولات کشاورزی، شرکت سهامی صنایع هواپیمایی ایران، شرکت دولتی پست‌بانک، شرکت پالایش گاز ایلام، شرکت پالایش گاز فجیر، مهندسی و توسعه گاز ایران نسبت به سطح حداقل قابل‌واریز موضوع این بند، کسری واریزی داشته‌اند و یا خزانه‌داری کل کشور از حساب آنها کسر از میزان مقرر برداشت کرده است.

تعداد ۲۴ دستگاه نیز شامل شرکت سهامی کشت‌وصنعت دامپروری مغان، سازمان حمایت از مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان، شرکت سهامی ایران ایرال، بانک صنعت‌ومعدن، شرکت سهامی مدیریت طرح‌های صنعتی، مرکز گسترش فناوری اطلاعات، شرکت سهامی صنایع الکترونیک ایران، شرکت سهامی صنایع قطعات الکترونیک، شرکت سهامی پشتیبانی و نوسازی هلیکوپترهای ایران، شرکت پالایش نفت اراک، شرکت سهامی تولید آلومینای ایران، شرکت سهامی لوله‌گستر اسفراین، شرکت سهامی صندوق بیمه سرمایه‌گذاری فعالیت‌های معدنی، شرکت سهامی صنایع الکترونیک شیراز، شرکت سهامی صنایع مخابرات صابران، شرکت سهامی صنایع اپتیک اصفهان، شرکت تولید نیروی برق خلیج‌فارس، شرکت گسترش صنایع آریا تایر هامون، شرکت توسعه صنایع انرژی پارسیان جنوب، شرکت گسترش معادن و صنایع معدنی طلای زرشوران، شرکت طراحی و ساخت موتورهای هوایی، شرکت سهامی صنایع چوب و فلز و پلاستیک سیماچوب، شرکت صنایع هوایی قدس و سازمان صنایع هوایی ایران به تعهدات خود مبنی بر واریز ۴۰ درصد هزینه امور پژوهشی به حساب خزانه کشور اقدام نکرده و خزانه نیز مبلغی را برداشت نکرده است. مغایرت بین جمع مبالغ پرداختی به دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی توسط خزانه‌داری کل کشور با جمع مبالغ مصرف‌شده توسط مراکز مذکور، ناشی از عدم مصرف مبالغ موصوف و انتقال آن به سال بعد است. موارد فوق مبین عدم رعایت مفاد حکم این بند است.

توافق‌نامه‌های اجرانشده

بررسی جدول شماره ۳ گزارش تفریغ تبصره ۹ بودجه سال ۹۸ نشان می‌دهد از مجموع ۴۹۰ کارفرمای مندرج در این جدول مجموعا ۳۸۹ میلیارد و ۱۲۸ میلیون ریال توسط خزانه برای انجام امور پژوهشی و تحقیقاتی در زمینه‌های مختلف پرداخت شده است. مبالغ پرداخت‌شده به دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی توسط خزانه‌داری کل کشور، بر اساس توافق‌نامه‌های منعقدشده با دستگاه‌های اجرایی مشمول این بند بوده است. در جدول شماره (۴) نیز که به موضوع میزان واریز و تسویه‌شده خزانه‌داری کل کشور به حساب دانشگاه‌ها، موسسات آموزشی و پژوهشی یا جهاد دانشگاهی می‌پردازد، نشان می‌دهد که مبلغ مندرج در توافقنامه‌های منعقده میان دستگاه‌های اجرایی و دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی مجموعا ۸۴۵ میلیارد و ۱۶۱ میلیون ریال بوده که از این میزان مبلغ ۲ میلیارد و ۳۹۵ میلیون ریال سهم پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی و ۱۰۰ میلیون ریال مربوط به طرح (پروژه)های پسادکتری بوده است. بررسی عملکرد دستگاه‌ها در اجرای قانون نشان می‌دهد از مجموع ۸۴۵ میلیارد و ۱۶۱ میلیون ریال مبلغ مندرج در توافقنامه، تنها ۲۹۱ میلیارد و ۷۹۹ میلیون ریال پرداخت شده است. همچنین از مبلغ توافق‌شده برای پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی، تنها یک میلیارد و ۲۰۷ میلیون ریال پرداخت شده است.

عدم پایبندی شرکت‌ها به توافق‌نامه‌ها

بر اساس مندرجات جدول شماره (۳) تبصره ۹ گزارش تفریغ بودجه، مبلغ ۲۶ میلیارد و ۲۸۷ میلیون و ۶۷۷ هزار ریال توسط ۲۷ شرکت و موسسه برای انجام امور پژوهشی در دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی توسط خزانه‌داری کل کشور، بر اساس توافق‌نامه‌های منعقدشده با دستگاه‌های اجرایی مشمول بند (ط) تبصره ۹ پرداخت شده است. در جدول شماره (۴) مبالغ مندرج در توافقنامه منعقده میان شرکت‌ها و موسسات با مراکز پژوهشی و دانشگاه‌ها شرح داده شده و میزان مبلغ پرداختی ازسوی این شرکت‌ها عنوان شده است. بر این اساس در سال ۹۷ مجموع مبلغ توافق‌شده برای پرداخت ۸۴ میلیارد و ۶۰۵ میلیون و ۳۳۱ هزار ریال بوده که از این میزان تنها ۲۶ میلیارد و ۲۸۷ میلیون و ۶۷۷ هزار ریال آن پرداخت شده است. درخصوص مبالغ پرداختی به دانشگاه‌ها، چند نکته قابل‌ذکر است؛ شرکت برق منطقه‌ای استان مازندران مبلغ یک میلیارد و ۶۰۰ میلیون و ۴۰۰ هزار ریال جهت تکلیف مقرر در این بند به حساب خزانه واریز کرده، اما مبلغ اختصاص‌یافته به دانشگاه صنعتی نوشیروانی بابل مبلغ یک میلیارد و ۷۶۱ میلیون و ۸۶۱ ریال بوده است. همچنین شرکت برق منطقه‌ای غرب مبلغ یک میلیارد و ۲۰۰ میلیون و ۸۰۰ هزار ریال بابت مفاد حکم این بند، به حساب خزانه واریز کرده، اما صورت‌وضعیت تاییدشده قرارداد پژوهشی موردنظر و درخواست وجه دانشگاه از خزانه مبلغ یک میلیارد و ۱۹۶ میلیون و ۴۱۸ ریال بوده که با اشتباه خزانه کل مبلغ قرارداد موردنظر به مبلغ ۲ میلیارد و ۳۹۵ میلیون ریال به حساب دانشگاه رازی واریز شده است. مبلغ ۱۲۸ میلیون و ۲۲ هزار ریال بیش از مبلغ قرارداد به دانشگاه بوعلی سینا پرداخت شده که این موارد مبین عدم رعایت مفاد حکم این بند است.

جمع مبالغ توافق‌شده میان دستگاه‌های اجرایی برای پرداخت به موسسات آموزشی و پژوهشی در سال ۹۷ (ریال)

جمع مبلغ توافق‌شده	میزان مبلغ پرداختی	کسری پرداخت
۴۸,۶۰۵,۳۳۱,۰۰۰	۲۶,۲۸۷,۶۷۷,۰۰۰	۲۲,۳۱۷,۶۵۴,۰۰۰

جمع مبالغ توافق‌شده میان دستگاه‌های اجرایی برای پرداخت به موسسات آموزشی و پژوهشی در سال ۹۸ (ریال)

جمع مبلغ توافق‌شده	میزان مبلغ پرداختی	کسری پرداخت
۸۴۵,۱۶۱,۰۰۰,۰۰۰	۲۹۱,۷۹۹,۰۰۰,۰۰۰	۵۵۳,۳۶۲,۰۰۰,۰۰۰

سهم اندک دانشجویان و پژوهشگران پسادکتری

باتوجه به جداول شماره (۳) و(۴) درخصوص مبالغ پرداختی به دانشگاه‌ها قبل‌ذکر است؛ شرکت گاز استان خوزستان مبلغ ۳ میلیارد و هشتاد میلیون ریال جهت تکلیف مقرر در این بند به حساب خزانه واریز کرده، اما مبلغ اختصاص‌یافته به دانشگاه شهید چمران اهواز مبلغ سه میلیارد و ۴۳۰ میلیون و ۳۲ هزار ریال بوده است. همچنین از مجموع مبالغ پرداخت‌شده توسط خزانه‌داری کل به دانشگاه اصفهان، مبلغ ۴۱۰ میلیون ریال مربوط به قرارداد پژوهشی دانشگاه سیستان‌وبلوچستان است. علاوه‌بر اینکه از مجموع مبالغ پرداخت‌شده توسط خزانه‌داری کل به دانشگاه صنعتی اصفهان، مبلغ سه میلیارد و ۴۰ میلیون ریال مربوط به جهاد دانشگاهی است. مبلغ ۹۵۰ میلیون ریال نیز بابت قرارداد بین دانشگاه صنعتی همدان و سازمان صنایع دفاع به‌صورت مستقیم توسط سازمان مذکور بدون رعایت سازوکار این بند به حساب دانشگاه یادشده واریز شده و تمامی موارد فوق نشانگر عدم رعایت مفاد حکم این بند است. عملکرد حداقل سهم قابل‌پرداخت و پرداخت‌شده به دانشجویان، پژوهشگران پسادکتری نشان می‌دهد که از مجموع ۳۲ دانشگاه و پژوهشگاه موضوع این بند، مجموعا ۱۱۱ میلیارد ریال مبلغ دریافتی بابت اجرای طرح‌ها و پروژه‌ها و پایان‌نامه‌های موضوع این بود است که حداقل سهم قابل‌پرداخت به دانشجویان، پژوهشگران پسادکتری، دانش‌آموختگان پژوهشگر و نیروهای کارورز جمعا ۶۶ میلیارد و ۸۷۲ میلیون ریال بوده که از این میزان ۴۸ میلیارد و ۸۴۱ میلیون تومان پرداخت شده است. به‌طورکلی در سال ۱۳۹۸، از مبلغ هزار و ۷۸۲ میلیارد ریال سهم شرکت‌ها، بانک‌ها و موسسات انتفاعی وابسته به دولت بابت ۴۰ درصد هزینه‌های پژوهشی، حدود ۷۱ درصد آن، یعنی افزون بر هزار و ۲۷۳ میلیارد توسط دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط به حساب خزانه واریز یا توسط خزانه از حساب آنها برداشت شده و مبلغ ۳۹ میلیارد تومان به دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی توسط خزانه‌داری کل کشور پرداخت شده است.

انزوای پژوهش در کشور

آمار و ارقام نشان می‌دهد بیش از ۹۰ درصد از بودجه اختصاص‌یافته به مراکز علمی ازجمله دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها، صرف پرداخت حقوق کارکنان مجموعه می‌شود که باتوجه به افزایش حقوق و رشد نرخ تورم عملا بودجه‌ای برای تحقیق و پژوهش باقی نمی‌ماند. چندی پیش در گزارشی در همین روزنامه سهم بودجه پژوهشی دانشگاه‌ها و مراکز علمی مطرح و بررسی و این موضوع مطرح شد که طبق قانون، پرداخت حقوق پرسنل در اولویت قرار دارد و هیچ مسئولی نباید به‌خاطر انجام فعالیت‌های پژوهشی، از پرداخت حقوق پرسنل خود صرف‌نظر کند. گزارش تفریغ بودجه سال ۹۷ و مقایسه آن با گزارش تفریغ بودجه سال ۹۸ که در این گزارش به شرح داده شده و میزان مبلغ پرداختی ازسوی این شرکت‌ها عنوان شده است. بر این اساس در سال ۹۷ مجموع مبلغ توافق‌شده برای پرداخت ۸۴ میلیارد و ۶۰۵ میلیون و ۳۳۱ هزار ریال بوده که از این میزان تنها ۲۶ میلیارد و ۲۸۷ میلیون و ۶۷۷ هزار ریال آن پرداخت شده است. درخصوص مبالغ پرداختی به دانشگاه‌ها، چند نکته قابل‌ذکر است؛ شرکت برق منطقه‌ای استان مازندران مبلغ یک میلیارد و ۶۰۰ میلیون و ۴۰۰ هزار ریال جهت تکلیف مقرر در این بند به حساب خزانه واریز کرده، اما مبلغ اختصاص‌یافته به دانشگاه صنعتی نوشیروانی بابل مبلغ یک میلیارد و ۷۶۱ میلیون و ۸۶۱ ریال بوده است. همچنین شرکت برق منطقه‌ای غرب مبلغ یک میلیارد و ۲۰۰ میلیون و ۸۰۰ هزار ریال بابت مفاد حکم این بند، به حساب خزانه واریز کرده، اما صورت‌وضعیت تاییدشده قرارداد پژوهشی موردنظر و درخواست وجه دانشگاه از خزانه مبلغ یک میلیارد و ۱۹۶ میلیون و ۴۱۸ ریال بوده که با اشتباه خزانه کل مبلغ قرارداد موردنظر به مبلغ ۲ میلیارد و ۳۹۵ میلیون ریال به حساب دانشگاه رازی واریز شده است. مبلغ ۱۲۸ میلیون و ۲۲ هزار ریال بیش از مبلغ قرارداد به دانشگاه بوعلی سینا پرداخت شده که این موارد مبین عدم رعایت مفاد حکم این بند است.

۹ نیمکت خبر

ضرورت صدور گواهی‌های تخصصی آموزش مجازی برای اساتید

سیدعلی اکبر صفوی در گفت‌وگو با مهر درباره اینکه چند درصد اساتید دانشگاه‌ها در دوره‌های توانمندسازی اساتید در آموزش مجازی شرکت داشته و با این آموزش‌ها آشنا هستند، گفت: «در رتبه‌بندی آموزش الکترونیکی در دانشگاه‌ها که صورت می‌گیرد یکی از سؤال‌هایی که از دانشگاه‌ها پرسیده شده، همین مورد است.» وی ادامه داد: «ولی درحال حاضر به‌طور قطع می‌توانیم اعلام کنیم مهارت اساتید به‌طور متوسط در رابطه با آموزش‌های الکترونیکی خیلی بهتر شده است.» مدیر کارگروه آموزش‌های الکترونیکی وزارت علوم افزود: «به همین دلیل یکی از توصیه‌های جدی که داریم صدور گواهی‌های تخصصی برای اساتیدی است که می‌خواهند در این سیستم کار کنند. اگر دانشگاهی بخواهد دروسی را مجازی ارائه کند یا نیمی از دروس را مجازی کند، باید مهارت لازم برای استادان دروس مذکور رسمی شود.» وی ادامه داد: «باید تعارفات را کنار گذاشت. دانشگاه‌ها باید بدون تعارف از اساتید بخواهند در دوره‌های توانمندسازی آموزش مجازی شرکت کنند.» صفوی گفت: «باید در این خصوص گواهی‌هایی صادر شود یا اساتید مستندات کارهای خود را ارائه دهند و به روشی مشخص شود اساتیدی که در این زمینه کار می‌کنند آشنایی لازم با آن را داشته و ابزار و امکانات آنها کفایت کار را می‌کند.»

برخی رای‌های دیوان عد